

Література:

1. OSCE. Handbook. Vienna, 1996, p.5
2. Sadıǵov A.İ. P Qoşulmama Hərəkatının artan beynəlxalq nüfuzu BMT-nin informasiya portalında islahatlara səbəb olur. Qanuninfo.az <http://qanuninfo.az/index.php?newsid=44569>
3. Jessica Silver-Greenberg & Ben Protess. U.S. Scrutiny for Banks Shifts to Commerzbank and Germany: [Electronic resource] / New York Times, – 2014. URL: http://dealbook.nytimes.com/2014/07/07/u-s-scrutiny-for-banks-shifts-to-commerzbank-and-germany/?_r=0
4. Milli Təhlükəsizlik haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu // 29 iyun 2004-cü ildə qəbul edilmişdir. <http://www.e-ganun.az/framework/5455#>
5. Əhmədov E. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü və beynəlxalq təşkilatlar. Bakı, 1998. 137 s.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-29>

**ENSURING FREEDOM OF SPEECH AS A GUARANTEE
OF A PEACEFUL WORLD LEGAL ORDER**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА ЯК ЗАПОРУКА
МИРНОГО СВІТОВОГО ПРАВОПОРЯДКУ**

Hnatenko M. P. Гнатенко М. П.

<p><i>holder of the second (master's) level of higher education from specialty 081 Law Research supervisor: Vedkal V. A. Candidate of Historical Sciences, Associate Professor at the Department of European and International Law Oles Honchar Dnipro National University Dnipro, Ukraine</i></p>	<p><i>здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 Право Науковий керівник: Ведькал В. А. кандидат історичних наук, доцент кафедри європейського та міжнародного права Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара м. Дніпро, Україна</i></p>
---	---

Свобода слова є одним з найважливіших прав, гарантованих людині, завдяки якому вона має змогу впливати на рішення влади, актуальні для її життєдіяльності. Свобода протистоїть жорсткому усталенню єдино «правильної» (провладної) ідеології, якою законодавчо передбачено покарання за незгоду чи недотримання чітко окреслених «норм і правил», які обмежують волевиявлення громадян. Актуальність даної

теми підтверджується руйнівною діяльністю країн-диктаторів, які намагаються змінити світовий правопорядок, замінивши принцип мирного вирішення міжнародних спорів на війни.

Безпрецедентна війна РФ проти України, провокації з боку КНР через запуск балістичних ракет у море, спроби Китаю тиснути на Тайвань і можлива війна між цими країнами – це неповний перелік фактів, які показують, що ситуація у світі є далекою від мирної.

Якщо говорити про Україну, то, за даними всесвітнього індексу свободи 2022 року, наша країна посідає 106 місце зі 180 країн з показником 55.76%, а ситуація зі свободою слова охарактеризована як «проблемна». Безумовно, цей рейтинг ілюструє, що проблеми зі свободою слова є і в нашій країні. Якщо докладніше розглянути позиції України у цьому рейтингу, то варто звернути увагу на ситуацію зі свободою слова з урахуванням 5-ти складових, на яких базувався рейтинг.

- 1) політичний контекст (ситуація в Україні – «проблемна»);
- 2) законодавча база – ситуацію охарактеризовано як «скоріш хорошу»;
- 3) економічний контекст, з огляду на який в Україні «важка» ситуація;
- 4) соціокультурний контекст, (в Україні – «скоріш хороша» позиція);
- 5) «вкрай серйозна» ситуація в Україні спостерігається з безпекою, що, зокрема, пов'язано з новою фазою війни, яка почалася 24 лютого 2022 року.

Лідерами даного рейтингу є 3 скандинавські країни: 1) Норвегія з індикатором 92.65; 2) Данія з індикатором 90.27; 3) Швеція з індикатором 88.84. Загалом у 8-ми країнах рівень свободи слова охарактеризовано як «хороший»: крім вищезазначених скандинавських країн, – це Естонія, Фінляндія, Ірландія, Португалія і Коста-Ріка.

28 країн, згідно з рейтингом, мають «дуже погану» ситуацію зі свободою слова. Йдеться про країни, де встановлено диктатуру: 1) Білорусь (посідає 153 місце з індикатором 39.62; 2) Росія (155 сходинка з індикатором 38.82; 3) Китай (175 сходинка з індикатором 25.17); 4), Іран (178 позиція з індикатором 23.22); 5) Північна Корея, (останнє 180-те місце з найгіршим індикатором 13.92).

З огляду на цей рейтинг, можна зробити висновок, що загрозу для мирного світового правопорядку становлять саме країни з дуже низьким рівнем свободи, у т. ч. слова, де переважно встановлено диктаторські режими.

У даному контексті варто зазначити не лише наявність загрози, яку несуть авторитарні режими, але й реакцію демократичного світу на них. Так, Держсекретар США Корделл Голл, який займав цей пост у 1933 – 1944 роках, якраз під час становлення та безпосередньої агресії гітлерівської Німеччини, на слуханнях щодо законопроекту про ленд-ліз у Комітеті з міжнародних відносин при Палаті представників сказав наступні слова на його підтримку, які є актуальними і сьогодні: «Одна з найбільших проблем демократії – це нездатність швидко організуватися та використовувати свої сильні сторони з достатньою спритністю та на повну міць» [2, с. 352].

З огляду на опис нацистської агресії у промові К. Голла, ми можемо знайти чимало спільного з характеристикою агресії російської: «Стає дедалі очевидніше – сьогодні людство зустрілося віч-на-віч не з регіональною війною чи локальним конфліктом, а з організованим, безжальним і непримиреним рухом, мета якого – постійно завойовувати нові території. Ми стикнулися з силами, які не стримують жодні норми закону чи принципи моралі, у їхній програмі завоювань немає встановлених меж» [2, с. 351].

Нажаль, маємо констатувати факт, що світ недостатньо відреагував на початок російської агресії проти України у 2014 році, незважаючи на те, що Україна була не першою жертвою рф. Незважаючи на введення, санкції не мали того впливу та їх результатом не стало те, що ворог заплатив ціну за свої діяння. Але і більш жорсткі санкції, прийняті світовим співтовариством після 24 лютого 2022 року, не змусили агресора відмовитися від своїх дій.

Отже, можемо зробити висновок, що санкції, які розглядаються як основний інструмент тиску та покарання, не діють так ефективно, як мали б. Варто зазначити, що чинником, який нівелює впровадження санкцій, є допомога інших країн у обході цих санкцій, що дозволяє агресору отримувати підсанкційні товари з країн-партнерів. Окрім того, на заміну товарообміну, який опинився під санкціями, порушник нарощує товарообмін з іншими країнами, а отже санкції у такий спосіб практично нівелюються. Варто також зазначити, що санкції розраховано на довгострокові наслідки для агресора, у той час як у жертви може просто не бути стільки часу, аби чекати, поки вони почнуть негативно впливати на порушника.

Якщо зазначити ефективні методи щодо відповіді на агресію, то слід зробити акцент на 5-й статті договору Північноатлантичного Союзу, у якій зазначено, що напад на одного учасника НАТО є нападом на усіх його членів і викликає відповідь усіх держав-членів Союзу. Рішення щодо застосування 5 статті НАТО ухвалюється після консультацій між

учасниками блоку. На відміну від санкцій, які не змушують країну-агресора заплатити миттєву ціну за свої злочини, застосування збройних сил усіх союзників є тим чинником, який дозволить заплатити велику ціну одразу, а, можливо, і загалом допоможе уникнути нового конфлікту, адже агресор зрозуміє, що у разі нападу, він заплатить надвисоку ціну за вторгнення. Адже наразі жодна країна не наважиться напасти на країну-члена НАТО. Членство у НАТО є дуже потужним запобіжником для втілення імперських амбіцій деяких країн.

Цілком вірогідним є те, що якби Україна була членом НАТО, росія не наважилася б на агресію. Кричущою помилкою західних країн було відмовити Україні та Грузії на Бухарестському Саміті НАТО 2008 року у наданні ПДЧ для цих країн. Зокрема, коментуючи ці події, 3-й президент України В. А. Ющенко, зазначав, що уникнути можна було і російської агресії у Грузії: «Не було б російсько-грузинської війни. Нас відділяло тоді буквально три місяці до того... коли президент рф ще керований був, коли на президента рф можна було впливати. Але це той рубікон, коли вже на паузу стали – все, можна писати, що ви програли. У мене багато розчарувань було в той день. Бо ту резолюцію, яку Альянс роздав... коли я її читав, мені здавалося, що це fatamorgana якась, такого не може бути. Навіщо тоді саміт скликати, якщо виноситься таке рішення?» [3].

Отже, ми маємо дієвий механізм захисту демократії через вступ до НАТО, тоді як Молдова, Грузія та Україна не мають дієвих ефективних засобів захисту від агресора, які б змусили його змінити загарбницькі плани. Адже Україна – не перша жертва російської агресії, а рф і досі залишається не покараною за окупацію території Молдови, Грузії та України.

Про слабку реакцію демократичної Європи зазначав і В. А. Ющенко: «Не до кінця адекватна реакція Європейського Союзу сприяла появі у росії відчуття всездозволеності. Якби на події серпня 2008 року світ зреагував у більш жорстких оцінках – переконаний, у нас не було б через чотири місяці «газової» війни, яку першого січня розв'язала Росія по відношенню до України, а через тиждень – і проти самого Європейського Союзу <...> ця ситуація була логічним продовженням тієї російської міжнародної політики. Якщо тобі прощають військову агресію, окупацію чужих територій і у тебе від того виростають крила – вочевидь, такий стан не може не народжувати відчуття всездозволеності» [1].

Підсумовуючи, варто зазначити, що ні демократичний світ загалом, ні Європа, зокрема, більше не мають права «заплющувати очі» на агресію і намагатися умиритворити порушника. Мюнхенська угода, яка мала запобігти Другій світовій війні, лише на певний час відтермінувала

її, потурання агресивним бажанням росії у Молдові, Грузії, Україні щоразу зрощувало агресивні територіальні апетити кремля. Світ має зрозуміти, що намагання демократій домовитися з диктатурами, агресор розглядає як слабкість, а не як шанс для мирного урегулювання конфлікту. І демократичний світ має жорстко реагувати на порушення міжнародного права, не залежно від того, хто є жертвою агресії, бо незалежність країн та непорушність кордонів мають бути основним критерієм для побудови мирного світового правопорядку.

Література:

1. Віктор Ющенко: Чому після Грузії – Україна? [Електронний ресурс]. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2016/08/8/149175/>.
2. І сталася тьма. Рузвельт, Гітлер і західна дипломатія напередодні війни / пер. з англ. Юлія Лазаренко. Київ: Лабораторія, 2022. 400 с.
3. Україну не прийняли в НАТО в 2008 році через позицію Меркель – Ющенко [Електронний ресурс]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/25/novyna/bezpeka/ukrayinu-ne-pryjnyaly-nato-2008-roczy-cherez-rozuczyiu-merkel-yushhenko>.